

מסורת הש"ס

- א. זבחים ע"א,ב.
- ב. ירושלמי כלאים פי"ז הי"ג. שם ע"ז פי"ג הי"ה.
- ג. משנה זבחים ע"א, ע"ב,ב. תוספתא זבחים פ"ח א.
- ד. משנה זבחים שם.
- ה. זבחים שם. ע"ז ע"א.

גרסות

כל האסורין לגבי מזבח במשניות: כל האסורין על גבי המזבח.

אסורין בכל שהן במשניות: אסורים כל שהן.

והמוקצה בכתי"י: והמקצה ובדפי"א: ומקצה.

זה וזה מותר באכילה במשניות: זה וזה מותרין באכילה.

אמר מר אסורין בכל שהן בכתי"י: אמר מר בכל שהן.

תנינא כל הקדשים יש בכתי"י: תנינא חדא זימנא.

וקשיא לן מאי קאמר יש בכתי"י: וקשיא לן מאי טעמא קאמר.

הכי קתני בכתי"י: ואמרין הכי קתני ובפי"ח: ומשנינן הכי קתני.

אפילו בריווא בכתי"י ובש"י"מ: אפילו אחד בריווא.

ליבטל ברובא בכתי"י: ליבטלו ברובא.

נתערבו רובע ונרבע יש בכתי"י וכן בש"י"מ: נתערבו ברובע ונרבע.

אמר לי בכתי"י: ואמר לי.

אימנא ליבטלי בכתי"י: ליבטלו ברובא.

א משנה כל הבהמות האסורין בהקרבה לגבי (על) המזבח, שהתערבו בבהמות הכשרות להקרבה — הריהם אסורין את כל התערובת שהם בתוכה, **בכל שהן**, בכל יחס מספרי בינם לבין הבהמות המותרות, ואלו הם הבהמות האסורות: זכר הרובע את האשה, והנרבע על ידי אדם, והמוקצה (זה שיחדוהו) לעבודה זרה, והנעבד כעבודה זרה, והאתנן (בהמה שניתנה כתשלום לזונה), וזה ששימש כמחיר (כתמורה) לכלב, והבהמה שהיא כלאים (שנולדה משתי מיני בהמות, כגון תיש ורחל), והבהמה טרפה (שעומדת למות עקב מחלה או פגיעה), וכן בהמה שהיא יוצא דופן (שנולדה שלא כרגיל, אלא שנחטכה דופן בטנה של אמה והוצאה משם). ולפירוט הדברים: איזהו הפסול משום מוקצה? — זה המוקצה לעבודה זרה, ודינו: דווקא הוא עצמו אסור להקרבה על המזבח, ואולם מה שעליו (תכשיתי, כליו) מותר להקרבה (באופן שימכרו אלו, ובדמיהם יביאו קרבנות), שכן עדיין לא נעבד זה לעבודה זרה. ואיזהו הפסול משום נעבד? — כל שעובדין אותו בפועל כעבודה זרה, ודינו: הוא ומה שעליו אסור להקרבה על המזבח. וזה (הן זה שהקצוהו לעבודה זרה והן זה שנעבד בפועל לעבודה זרה) מותר באכילה להדיוט, שכן כל איסורם אינו אלא למזבח, ולא לאכילת אדם.

ב גמרא אמר מר [החכם]: שנינו במשנתנו שכל אותן הבהמות האסורות להקרבה על המזבח, שהתערבו בבהמות אחרות, הריהן אסורין בכל שהן. והרי זה איפוא בא להשמיטנו שלא בטלי ברובא [שאין הן בסלות ברוב]. ואולם על כך יש לשאול, שהרי כבר תנינא [שנינו] במשנה במסכת זבחים כי כל הקדשים (הקרבנות) שנתערבו בחטאות המתות (חטאות שנפסלו ודינן שהן מתות) או בשור הנסקל (שנידון לסקילה על שהרג אדם), אפילו אחד שהתערב ברובא — ימותו כולם.

מאי קאמר [מה אמר. מה בדיוק הכוונה] במה שאמר "אפילו אחד ברובא" משמע שנתערב אחד כשר ברובא אסורים? שהרי אם מיעוט אסורים התערב ברוב כשרים כולם אסורים, כל שכן כאשר הרוב הם האסורים! והשבנו כי הכי קתני [כך] היא שנויה. כך פירושה: כל הקרבנות הכשרים שנתערבו בהן אחת מחמש חטאות המתות או שור הנסקל, אפילו התערב מהפסולים ברובא כשרים — ימותו כולם. ומעתה יש להקשות: למה להשמיטנו שוב הלכה זו במשנתנו? ומשיבים: איצטרין [הוצרך] הדבר להיאמר שוב במשנתנו, שכן סלקא דעתך [היה עולה על דעתך] לומר] כי דווקא התם [שם]. במשנה בזבחים] כך הוא הדין, שכל התערובת נאסרה — משום שהקרבנות האסורים המזכירים שם (חמש חטאות המתות ושור הנסקל) שהתערבו בבהמות מותרות איסורי הנאה הם, אבל הכא [כאן]. במשנתנו.

דלאו [שאין] הפסולים בכלל איסורי הנאה, אלא רק פסולי הקרבה — אימא [אומר]: **ליבטל ברובא** [שיבטל הפסול ברוב]. לכן קא משמע לן [הוא חטמיע לן] שאף פסולי הקרבה אסורים את כל התערובת בכל שהוא. ומקשים על הסבר זה: והרי רובע ונרבע ושאר הקרבנות הפסולים השנויים במשנתנו זו נמי תנינא [גם כן שנינו] באותה משנה בזבחים, שכן שנינו שם: **נתערבו רובע ונרבע**, מוקצה, נעבד (ושאר המנויים במשנתנו) — נאסרו בכך כל הבהמות שבתערובת, ודינן שירעו עד שיטאבו (שיפול בהם מום, ויפסלו להקרבה), ולאחר מכן ימכרו, ויביא הבעלים הרי שאף אם נתערב פסול הקרבה המותר בהנאה, גם כן אסור הוא את כל התערובת בכל שהוא, ומדוע יש לשנות זאת שוב במשנתנו? **אמר רב כהנא**, אמריתיה לשמעתא קמיה [אמרתי את השמועה, השאלה הוּו לפניו] **רב שימי בר אשי**, ואמר לי בתשובה לכך: יש צורך למשנתנו לחזור ולהשמיע דין זה, שכן חדא [משנה אחת. משנתנו] עוסקת בנתערבו אותן בהמות בעודן חולין, ולאחר מכן עמד בעליהן והקדישן. ואילו חדא [משנה אחת. בזבחים] עוסקת במקרה שהתערבו כשהם קדושים כבר (וכמו שמורה לשון במשנה "כל הזבחים שנתערבו" — שהם זבחים). ולכן צריכי [נצרכו] שתיהן להיאמר, דאי אשמועינן גבי [שאם היה משמיטנו רק את המשנה אצל] קדשים — הייתי אומר בטעם הדבר משום דמאסי [שמאזוסי] בשעה שהתערבו בכשרים, שהרי נפסלו אחר שנתקדשו, אבל גבי [בזבחים] בהמות שהתערבו כשהן עדיין חולין (ואין בפסולים אלו כדי להחשיב את החולין כמאוס), ורק לאחר מכן הקדישן — אימא ליבטלי [אומר שיבטלו] בתערובת זו, ויותרו הכל להקרבה. ולכן השמיענו שגם כשהתערבו בעודן חולין פוסלים הם את כל התערובת. ושואלים על הסבר זה: והרי בחולין נמי תנינא [גם כן שנינו] במסכת עבודה זרה, שאין בטלים האסורים והכל נאסר, שכן שנינו שם: ואלו הדברים שהם אסורין כשלעצמם ואסורין אחרים אם נתערבו בדברים המותרים כדוגמתם **בכל שהן: יין נסך,**

עיונים
והמוקצה הוא בעל חיים שהוקצה לעבודה זרה, למרות שלא עבדוהו בפועל ולא השתמשו בו כתקרובת או נוי לעבודה זרה. וכתב הרמב"ם בהלכותיו (ספר עבודה הלכות איסורי מזבח פ"ד הי"ד) שאין בהמה או עוף נפסלים למזבח משום מוקצה אלא אם נעשה בהם מעשה הידוע כעבודה זרה, כגון שכוּמרי עבודה זרה גזוז כבש או עבדו בשור כדרך הקצאה לכך. אבל בריבוי כלבד אין בעל חיים נעשה מוקצה, שאין הקדש לעבודה זרה. ונראה כי לדברי הרמב"ם אין הבדל בענין זה בין בעל חיים שהקצוהו כדי להקריבו לעבודה זרה, לבין בעל חיים שהקצוהו כדי לעבדו כעבודה זרה. אבל הראב"ד סבור כי אף שבתקרובת לעבודה זרה יש צורך במעשה כדי לפסולה, מכל מקום בעל חיים שכוונתו לעבדו כעבודה זרה נאסר כבר משעה שהוקצה לשם כך, גם אם לא עבדוהו (ראה הלכות איסורי מזבח פ"ד הי"ז).

הנעבד עבודה זרה ותקרובתה וניה אסורים בהנאה גם להדיוט, ולא רק לגבי המזבח. אבל אין דבר הנעבד נאסר בהנאה, אלא אם כן היתה בו מלכתחילה תפיסת יד אדם, כלומר, שאדם עשאו (למעט הרים וגבעות וכדומה), או עשעה בו מעשה עבודה זרה (ראה משנה ע"ז מה"א). ולכן בעל חיים אינו אסור בהנאה אלא רק משעה שיעשו בו מעשה (ראה שם נ"א), אבל לגביה הריהו נאסר גם בלא שהיתה בו מלכתחילה תפיסת יד אדם, שהרי מכל מקום נעבדה בו עבירה, והוא מאוס לשמים. חו היא דעת הרמב"ם (ראה ה"ל איסורי מזבח פ"ד הי' ושם הי"ח). אבל הראב"ד ומפרשים אחרים סבורים כי גם למזבח אינו נאסר עד שיעשו בו מעשה.

בשור הנסקל הוא שור שהמית אדם (שמות כא, כח–לב), ואף שלהלכה הוא הדין לכל בעל חיים שהרג אדם — השתמשו חכמים בלשון הכתוב. וכפי שלמדו חכמים (בביק מ"א, א) כי משנתן השור ונגמר דינו לסקילה, הריהו אסור בהנאה. והעיר רש"י (זבחים ע"א, קדושין נ"ג, ב) כי רובע ונרבע שדינם בסקילה (ראה ויקרא כ, טו–טז, סנהדרין נ"ב, ג) גם הם אסורים בהנאה משנמנו דינם. והסביר ריב"א (בשטמ"ק) שמטברה יש להשוות את דינם של שורים הנסקלים זה לזה. ובקרבן אורה הביא כמקור לכך את דרשת המכילתא (שמות כא, כח), ולפיה נלמד דינו של שור הנסקל מגלגלה ערופה: ומה עגלה ערופה שלא נעבדה בה עבירה נאסרת בהנאה מאחר ועומדת להריגה — קל וחומר בשור הנסקל, שנעבדה בו עבירה שייאסר בהנאה. וטעם זה שנעבדה בו עבירה, מתאים גם לרובע ונרבע.

יין נסך בפירוש הדברים אמרו שאין המדובר במשנה זו ביין נסך עצמו שהתערב ביין אחר

א משנה כל האסורין לגבי מִזְבַּח — אֶסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן: הָרוּבֵעַ, וְהַנְרֻבֵעַ, וְהַמּוֹקְצָה, וְהַנְּעֻבָד, וְהָאֶתְנָן, וּמַחִיר, וְהַפְּלָאִים, וְהַטְּרֵפָה, וְיוֹצֵא דוֹפָן. אִיזְהוּ מוֹקְצָה? הַמּוֹקְצָה לְעִבּוּדָה זָרָה. הוּא — אָסוּר, וּמָה שְׁעָלָיו — מוּתָר. וְאִיזְהוּ הַנְּעֻבָד? כֹּל שְׁעוּבָדִין אוֹתוֹ. הוּא וּמָה שְׁעָלָיו — אָסוּר, וְזֶה וְזֶה — מוּתָר בְּאֶכִילָה.

א משנה כל האסורין [לגבי מזבח] אסורין בכל שהן — אפילו נתערבו אחד נאלף — כולן אסורין למוצה אם אינו ניכר. וכולו משכחת להו דליין ניכרין, אבל טרפה לא משכחת לה אלא כדמוקיא לה במסכת זבחים בפרק "כל הזבחים שנמערבו" (ע"ז, ג), כגון שנמערבה דרוסא האזב נקנינת הקון, אי נמי: בולד טרפה, ולניבא דרבי אליעזר דאמר: לא יקרב. **גמרא** וקשיא לן — הסה: מאי "אפילו" דקאמר? דהא קתני "כל הזבחים שנמערבו בחטאות המתות" — למשמע אחד מן הזבחים נתערב צהרנה מטאות המתות, ואפילו אחד דהיתר צריבא דאיסור — כולן ימותו. ומאי קאמר? פשיטא לן דכל שכן דמי הוי איסורא יותר טפי (גבי איסור) פשיטא דימותו, דהא איסור רובא. ומשנינן — הסה, דהכי קתני: כל הזבחים שנמערב צהן אחד מחטאות המתות. למשמע דחלא טהאת נתערבה צבזמים כשהיו הרצה, ואפילו אחת דאיסור צריבא דהיתר — כולן דאיסור — כולן ימותו. ולא בטיל מד בנייהו. ולמה לי למיהדר ולמימני הכא? התם הוא — גבי מטאות המתות ושור הנסקל. דאיסורי הנאה גינהו — ומשום הכי חשיב ולא בטלי. אבל — הני דמתניתין רובע ונרבע דמוחרין באפילה להדיוט. דהכי עסקינן: שרבע או נרבע על פי עד אחד דאינה נסקלת בכך, או שהנעלים הודו ומודה בקנס פטור, אימא ליבטלו? — קא משמע לן מתניתין. וזבזמים (גרסינן) חו: ואי לשמועינן הא דתמורה, הוה אמנא: הכא הוה, דלגביה מאיס — ומשום הכי לא בטלי, וירעו עד שיסתאבו ויאלכלס ההדיוט. אבל מילתא להדיוט נמי אסורה — אימא ליבטל. קא משמע לן הסה: ימותו, דאפילו לגבי הדיוט לא בטלי. דאי בטלי, לימא: ירעו עד שיוממו ויפדו ויאלכלס הדיוט. תנינא הסה צבזמים (ברובע): אחד מן הזבחים שנמערב ברובע ונרבע דחולין — ירעו עד שיסתאבו, ומיכרו. ויצא דנמי היפה שזכה קרבן מלאוהו המין — כלומר, ממין אותו קרבן שנמערב צהן. אם שלמים היו — יציא דנמי יפה שזכה שלמים, דיד הקדש על היפה עולה. אלמא שמעינן מהסא דלא בטלי צריבא. חדא בחולין — מתניתין דהכא מיירי צמערבו כשהן חולין ואחר כך הקדישן, והיה צבזמים מיירי דמערבו כשהן קדושים, דהתם קתני "כל הזבחים". אבל — הכא גבי חולין דלא מאיסי נשעת מערובת, דלא שייך צהו חלק גביה — אימא: ליבטלו. וכי מקדיש להו — קדשי שפיר, דהא כבר ליבטלו ליה איסור, וליקרבו, קמשמע לן. וזבזמים קפריין: ימתי הא דתמורה ולא צעי הא דזבזמים? ומשני: הכא תקנתא אליטריכא ליה, להכי דר מנא לה הכא צבזמים. דהתם צממורה מנא "אסורין בכל שהן", ולא מנא תקנתא, והכא מנא תקנתא: ימכרו ויצא דנמי חולין מלאוהו המין. ובחולין נמי תנינא — דאפילו צמולין ממש לא בטלי צריבא צעלי חיים וכל הך דחשיב.

ב גמרא אמר מר: אֶסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן — דָּלָא בְּטָלִי בְּרֹבָא. תְּנִינָא: כֹּל הַקְּדוּשִׁים שֶׁנִּתְעַרְבוּ בְּחֻטְאוֹת מֵתוֹת אוֹ בְּשׁוֹר הַנְּסֻקָּל, אֶפְיֻלוֹ אֶחָד בְּרֹבָא — יָמוּתוּ, וְקָשִׁיא לָן: מַאי קָאָמְרַ? הָכִי קִתְּנִי: נִתְעַרְבוּ בְּהֵן מְחֻטְאוֹת מֵתוֹת אוֹ שׁוֹר הַנְּסֻקָּל, אֶפְיֻלוֹ בְּרֹבָא — יָמוּתוּ. — אֵיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דְעֶתְפֵךְ אֶמִּינָא: הָתָם הוּא — דְּאִיִּסוּרֵי הַנְּאָה. אֶבֶל הָכָא, דָּלָאוֹ אִיִּסוּרֵי הַנְּאָה — אֵימָא לִיבְטַל בְּרֹבָא, קָא מְשַׁמַּע לָן. — וְרוּבֵעַ וְנִרְבֵּעַ נִמִּי תְּנִינָא, וְנִתְעַרְבוּ רוּבֵעַ וְנִרְבֵּעַ — יָרְעוּ עַד שִׁיִּסְתְּאָבוּ, וְיִמְכְרוּ, וְיָבִיֵא בְדַמֵּי יָפָה שְׂבֵהֵן מְאוֹתוֹ הַמִּין! אֲמַר רַב כְּהָנָא: אֲמַרִיתִיהּ לְשִׁמְעֵתָא קַמְיָה דְרַב שִׁימִי בַר אֲשִׁי, אֲמַר לִי: תְּדָא — בַּחוּלִין, וְתְדָא — בְּקְדוּשִׁים. וְצִרִיכִי, דְּאֵי אֲשַׁמוּעֵינן גְּבִי קְדוּשִׁים — מְשׁוּם דְּמֵאִיִּסֵי, אֶבֶל גְּבִי חוּלִין — אֵימָא לִיבְטַלֵּי. — וּבַחוּלִין נִמִּי תְּנִינָא, וְאֵלּוֹ אֶסְרוּרִין וְאֶסְרוּרִין בְּכָל שֶׁהֵן: יִין נִסְךְ,

העליונה. ואם עולה הימה — יציא דנמי היפה שזכה צריבא. חדא בחולין — מתניתין דהכא מיירי צמערבו כשהן חולין ואחר כך הקדישן, והיה צבזמים מיירי דמערבו כשהן קדושים, דהתם קתני "כל הזבחים". אבל — הכא גבי חולין דלא מאיסי נשעת מערובת, דלא שייך צהו חלק גביה — אימא: ליבטלו. וכי מקדיש להו — קדשי שפיר, דהא כבר ליבטלו ליה איסור, וליקרבו, קמשמע לן. וזבזמים קפריין: ימתי הא דתמורה ולא צעי הא דזבזמים? ומשני: הכא תקנתא אליטריכא ליה, להכי דר מנא לה הכא צבזמים. דהתם צממורה מנא "אסורין בכל שהן", ולא מנא תקנתא, והכא מנא תקנתא: ימכרו ויצא דנמי חולין מלאוהו המין. ובחולין נמי תנינא — דאפילו צמולין ממש לא בטלי צריבא צעלי חיים וכל הך דחשיב.

תוספות

כל האסורין — אבל הכא דלאו איסורי [הנאה] נינהו — אימא ליבטלו ברובא. ובפרק "התערובות" (זבחים ע"א,ב) קאמר: ואי אשמועינן חכא, הוה אמינא דלחדיוט שריין, קמשמע לן הך דקתני התם "ימותו", ואפילו להדיוט אסירי.

והרובע והנרבע — התם בפרק "התערובות" (שם) משני: אי מהתם, מי קתני בכמה?

בדמי הבהמה היותר יפה (משוכחת) שבהן מאותו המין של הקרבן שצריך להקריב. הרי שאף אם נתערב פסול הקרבה המותר בהנאה, גם כן אסור הוא את כל התערובת בכל שהוא, ומדוע יש לשנות זאת שוב במשנתנו? **אמר רב כהנא**, אמריתיה לשמעתא קמיה [אמרתי את השמועה, השאלה הוּו לפניו] **רב שימי בר אשי**, ואמר לי בתשובה לכך: יש צורך למשנתנו לחזור ולהשמיע דין זה, שכן חדא [משנה אחת. משנתנו] עוסקת בנתערבו אותן בהמות בעודן חולין, ולאחר מכן עמד בעליהן והקדישן. ואילו חדא [משנה אחת. בזבחים] עוסקת במקרה שהתערבו כשהם קדושים כבר (וכמו שמורה לשון במשנה "כל הזבחים שנתערבו" — שהם זבחים). ולכן צריכי [נצרכו] שתיהן להיאמר, דאי אשמועינן גבי [שאם היה משמיטנו רק את המשנה אצל] קדשים — הייתי אומר בטעם הדבר משום דמאסי [שמאזוסי] בשעה שהתערבו בכשרים, שהרי נפסלו אחר שנתקדשו, אבל גבי [בזבחים] בהמות שהתערבו כשהן עדיין חולין (ואין בפסולים אלו כדי להחשיב את החולין כמאוס), ורק לאחר מכן הקדישן — אימא ליבטלי [אומר שיבטלו] בתערובת זו, ויותרו הכל להקרבה. ולכן השמיענו שגם כשהתערבו בעודן חולין פוסלים הם את כל התערובת. ושואלים על הסבר זה: והרי בחולין נמי תנינא [גם כן שנינו] במסכת עבודה זרה, שאין בטלים האסורים והכל נאסר, שכן שנינו שם: ואלו הדברים שהם אסורין כשלעצמם ואסורין אחרים אם נתערבו בדברים המותרים כדוגמתם **בכל שהן: יין נסך,**

(תערובת לח בלח) שאף הוא אסור בכל שהוא את תערובתו, אלא שכאן מדובר בסוג אחר של תערובת, שלא נתערב גוף האיסור בגוף היתר, אלא שהוא עומד לעצמו אבל אינו ניכר. והכוונה היא כגון לחבית של יין נסך שהתערבה בחביות אחרות של יין מותר, שאפילו היתה חבית אחת מתוך אלף הריהו אסורת את כולן (רש"י). אבל הראב"ד מסביר כי כוונת המשנה "יין נסך" לענין יין נסך, עבודה זרה ועורות לבובים היא, שאסורים אילו הם עצמם היו בשיעור כלשהו, והוא משום חומרת עבודה זרה, וכפי שנאמר במפורש בירושלמי על פי הפסוק "ולא ידבק בידך מאומה מן החרים" (דברים י"ג, יח). וכן דייק רמב"ן מלשון המשנה כי לא הוזכר כאן, בכשאר האיסורים, שם חפץ של איסור, כגון שור ועגלה, אלא שם האיסור לבדו.

אורה ההלכה

האסורין לגבי מזבח אסורין בכל שהן כל האסורים למזבח אסורים בכל שהן. שאפילו נתערבה אחת מהן בריבוא היתר — נפסד הכל ונפסל למזבח. במשנה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות איסורי מזבח פי"ג הי"ב).
זה וזה מותר באכילה בהמה שנעבדה לעבודה זרה (בלא שנעשה בה מעשה), או שהוקצתה לעבודה זרה (בין לעבודה בין לשוחטה) — הריהו מותרת באכילה והנאה. במשנה. (רמב"ם ספר מדע הלכות עבודה זרה פי"ח ה"א. שו"ע יו"ד קמ"ה, ח).
הקדשים שנתערבו בחטאות מתות או בשור הנסקל זבחים כשרים שנתערבה בהם אחת מן החטאות המתות, או שור הנסקל, אפילו נתערב אחר מאלה בריבוא זבחים כשרים — כולם ימותו. לפי שבעלי חיים חשובים הם ואינם בטלים. במשנה בזבחים, ובגמרא כאן. (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין פ"ו ה"א).
נתערבו רובע ונרבע זבחים כשרים שנתערב בהם אחד מאיסורי המזבח (כגון רובע ונרבע) — ירעו כולם עד שיפול בהן מום, ומכרו, ויביא בדמי היפה שבהן מאותו המין של קדשים שנתערבו בהם. במשנה במסכת זבחים. (רמב"ם שם ה"ב).
יין נסך יין שנתנסך לעבודה זרה שנתערב ביין של היתר — אסור את היין המותר בכל שהוא. (ראה שו"ע). במשנה במסכת עבודה זרה. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פט"ז הי"ז. שו"ע יו"ד קל"ד, א).

ועורות לבובין — מפרש במסכת עבודה זרה (לג,א): שנוקצין כנגד הלנז עגול, מכך אוחז נקצ הוצילו האימורין והקטירים לעבודה זרה, ומקרוצת עבודה זרה אסור צהנאה. ושיער נזיר — אסור צהנאה, דנעי שליות תמח הדוד. ובשר בחלב — ממכמת

בשר שנתבשלה בחלב וזכז נתערבה באלף תמיכות — כולן אסורות. ואלנינא דמאן דלמרז בשר בחלב אסור צהנאה, בשחיטת מולין פסקין "כל הנשר" (קיד,ג). מאי שנא התם — צקדשים דמני אסורי הנאה, כגון מטעות המתות ושור הנסקל ואיסורי אכילה, כגון טרפה, צהדי הדדי. תערובת דחולין כר' — כלומר, דגכי מסכת עבודה זרה הי מערובת דמולין, איפסיק ומני אסורי הנאה לתוד, דקתני: ואלו אסורין ואסורין ככל שכן ואסורין צהנאה, מן נסך. והדר מני צשיטה אחריתי: ואלו דגרים שאינן אסורין אסור הנאה, חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו כו'. מיסתבאר קאי גכי מסכת עבודה זרה, משום דנעי לפרושי אסורי דין נסך דדמיין ליה, דהס נמי אסורין צהנאה. הכא נמי גכי זבחים — דדמיין ליה, דכולהו אסורין לגבוה. מן הבהמה — משמע: ולא כל הצהמה. והלא דין הוא — ולא לרין קרא. חורש בשור ובחמור יוכיח — שמוטר לגבוה אס הקדשו אחרי כן. טול לך מה שהבאת — ללא פירכא היא, מהאי טעמא. הרי שנתעבדה עבירה בשני עדים — כלומר, הרי יש לך להציא דנין זה אותו ששני עלים מעדין זו שרצע או שרצע, דהוא ודאי חייב מיתה ואסור לגבוה. על פי עד אחד או על פי הבעלים — דלניכא מיתה, מנין לך שאסור לגבוה אי לאו קרא. אני אדיננו — ולא לרין קרא. הודאת עד אחד פוסלתו מהקרבה — דכיון דלמר חס: מוס קצוע הוא — פסול מהקרבה. פוסלתו מאכילה — שהרי נסקילה הוא.

תוספות

והכא קתני "בכל שהוא", והך דהתם איצטרין לאשמועינן תקנתא, (והכא משני להו לעלמא).

חורש בשור וחמור יוכיח שנעבדה בו עבירה ומותר למזבח — כדדרשינן: מאלה אי אתה מקריב, אבל אתה מקריב קדשים שנתעבדה בהן עבירה.

טול אתה מה שהבאתה — פירש רשיי: לאו פירכא היא מהאי טעמא, הרי שנתעבדה בה עבירה בשני עדים. כלומר, הרי יש לך להביא בדנין זה אותו ששני עדים מעדין בו שרצע או שרצע, דהא ודאי חייב מיתה. ואסור לגבוה על פי עד אחד או על פי הבעלים, דליכא מיתה, מנין לך דאסורין לגבוה אי לאו קרא? עד כאן לשונו. ואם תאמר: למה לי קל וחומר לרובע ונרבע על פי שני עדים? תיפוק ליה "ממשקה ישראל" לקמן (כט,א), דדרשינן: מן המותר לישראל. והאי הרי הוא אסור בהנאה! ויש לומר: דאיצטרין היכא דשחטו והקריבו קודם שנגמר דינו, דמותר בהנאה הוא, כדאיתא בבבא קמא פרק "ארבעה וחמשה" (מא,א). אי נמי יש לפרש: טול מה שהבאת, הרי שנעבדה בו עבירה בשני עדים, ואפילו לקל וחומר לא צריכנא, דבלאו הכי נמי ידע ביה שהוא אסור למזבח.

זה מבעל מום) אף את דינו של הרובע או הנרבע שאין דינו למיתה, ובאופן זה: ומה בעל מום — הקל, שהרי אין התראת שני עדים פוסלתו מאכילה להדיוט, ובכל זאת הודאת (קביעת) עד אחד (החכם האחד הפוסק שהרי זה מום הפוסל אותו מקרבן) — פוסלתו מהקרבה. ברובע ונרבע שהודאת שני עדים פוסלתו מאכילה — אינו דין שהודאת עד אחד פוסלתו מהקרבה! לכך תלמוד לומר (מלמדנו הכתוב בררשה זו, והוא אתיא מדינא ו)הרי הדבר בא, נלמד הדבר מן הדין. מקל וחומר זה הרובע ונרבע. ותוהים על סוף הדברים: מדוע אמר שלכך מלמדנו הכתוב בררשה זו, והוא אתיא מדינא (והרי הדבר בא, נלמד הדבר מן הדין. מקל וחומר זה שאמר ר' שמעון) ומשיבים: חכמים החולקים על ר' שמעון סוברים כי אף הרובע או הנרבע על פי עד אחד או על פי הודאת הבעלים לא אתיא (אינו בא, נלמד)

עיונים

ועבודה זרה גם כאן מדובר, לדעת רש"י בצורה שנעבדה לעבודה זרה ונעשתה איסור הנאה, שהתערבה באלף צורות כמותה שלא נעשו לעבודה זרה אלא לנוי בלבד. ואילו לפירוש הראב"ד מדובר בשברי עבודה זרה שנשברה על ידי ישראל (ומשום כך, לא נתבטל מהם שם עבודה זרה).

ועורות לבובין שהם תקרובת עבודה זרה, ואסורים בהנאה. ומדובר בערות שנחתכו כך שלא ניתן לזוהות את הצורה המיוחדת העגולה של חיתוך העור לצורך הוצאת הלב מן הבהמה, שאם לא כן הרי ניכרים הם, ויוציא אותם מן התערובת והשאר מותר (ראב"ד).

ושער נזיר שער שמגלח הנזיר בשעת טהרתו אסור בהנאה, שנאמר: "קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו, ומכאן למדו חכמים שדיון קדשים יש לו (קדושין נו,ג). ולפי דברי הגמרא בעבודה זרה שמדובר בדבר שבמנין, פירש הרמב"ם שמדובר בחבילות של שיער ובתוכם אחת של שער הנזיר ואינה ניכרת. והגמרא במסכת כריתות (לד,א) העמידה דבר זה באופן ששער הנזיר נארג בצורה מיוחדת. שאין הוא ניכר.

ופטר חמור רש"י (במסכת עבודה זרה) מפרש: שלא נפדה ולכן אסור הוא בהנאה, ונתערב בחמורים אחרים. ואף ר' שמעון הסבור שאינו אסור בהנאה, מודה שאם לא נפדה ונתער, הרי הוא אסור בהנאה כעגלה ערופה (בכורות ט,ב).

ובשר בחלב אין הכוונה לומר שחלב אסור בשר שנתבשל עמו אפילו כשהיה חלב כלשהו. לפי שברור מן המשניות במסכת חולין שאף בשר בחלב נתבטל באחד ממשים. אלא הכוונה היא לחתיכה שכבר נאסרה אחר שנתבשלה בחלב. שאינה בטלה אם נתערבה בחתיכות אחרות. על פי עד אחד שאין דינו למיתה (ואף לא נאסר בכך בהנאה להדיוט), שהרי אין גומרים שום דין בתורה אלא על פי שני עדים. ומכל מקום אסור הוא לגבוה, וכפי שנלמד הדבר בסוגיותינו. והוא הדין למקרים אחרים שאין סוקלים בהם את השור, כגון כשלא נגמר דינו (רע"ב). ובמסכת קידושין (סה,ג) דייקו כי אין עד אחד אסור את השור למזבח אלא כשהבעלים שותקים בפניו, אבל אם הבעלים מכחישים את העד — הרי זה מותר אף למזבח.

על פי הבעלים אף על פי שאמרו חכמים שהודאת בעל דין נחשבת כמאה עדים, מכל מקום אין סוקלים את השור על פי הודאת הבעלים. ובטעם הדבר, כתב רש"י כי הרי זה ככל מודה בקנס, שהוא פטור מתשלום. ובתוס' הקשו על שיטת רש"י, הן מצד שלא נאמר כן בשום מקום, והן משום שסוגיות אחרות מוכיחות להיפך. ויש שפירשו כי טעם הדבר הוא, שאדם קרוב אצל ממונו, ואינו רשאי להעיד לו (תוס' בשטמ"ק). ובתוס' הציגו כי מקור הדברים הוא בדיוק הכתובים, שמה שלמדנו כי נפסל להקרבה, מלמדנו שלהדיוט הוא מותר, שהרי אם להדיוט היה אסור — לא היה צורך לומר שנאסר לגבוה.

וְעֹבֹדָה זָרָה, וְצִיפְרֵי מְצֹרְעַ, וְעוֹרוֹת לְבוּבִין, וְשִׁיעַר נְזִיר, וּפְטָר חַמּוֹר, וּבֶשֶׂר בַּחֲלָב, וְשׁוֹר הַנֶּסְקָל, וְעִגְלָה עֲרוּפָה, וְחֻלְיִן שֶׁנִּשְׁחָטוּ בַּעֲזָזָה, וְשִׁיעִר הַמִּשְׁתַּלַּח — הָרִי אֵלּוֹ אֲסוּרִין וְאֲסוּרִין בְּכֹל שֶׁהֵן! — צְרִיכֵי, דְּאִי אֲשַׁמְעִינן הֵתָם — דְּאִיסוּרֵי הַנְּאָה דְּלֹא בְטָלִי, אֲבָל הַכָּא — לִיבְטָלִי. וְאִי אֲשַׁמְעִינן הֵכָּא — דְּלְגָבוֹהַ דְּמְאִיס, אֲבָל לְהַדְיוֹט — אִימָא: אִיסוּרֵי הַנְּאָה לִיבְטָלוּ בְּרוּפָא, קָא מִשְׁמַע לָן.

ג וְרוֹבֵעַ וְנֶרְבַּע מְנַלְן דְּאִסְרֵי לְגָבוֹהַ? — דִּתְנּוּ רַבְנִין: וּ"מִן הַבְּהֵמָה" — לְהוּצִיא רוֹבֵעַ וְנֶרְבַּע. וְהֵלֵא דִּין הוּא: וּמָה בְּעַל מוֹם, שְׁלֹא נִתְעַבְּדָה בָּהּ עֲבִירָה — פְּסוּל לְגַבֵּי מְזֻבַּח. רוֹבֵעַ וְנֶרְבַּע, שֶׁנֶּעְבְּדָה בְּהֵן עֲבִירָה — אֵינּוּ דִּין שֶׁאֲסוּרִין לְגַבֵּי מְזֻבַּח?! חוֹרֵשׁ בְּשׁוֹר וְחַמּוֹר יוֹכִיחַ, שֶׁנִּתְעַבְּדָה בּוֹ עֲבִירָה — וּמוֹתֵר לְגַבֵּי מְזֻבַּח. מָה לְחוֹרֵשׁ בְּשׁוֹר וְחַמּוֹר — שְׁאִין חַיִּיבִין מִיְתָה, תֹּאמַר בְּרוֹבֵעַ וְנֶרְבַּע — שְׁחַיִּיבִין מִיְתָה. טוֹל לָךְ מָה שֶׁהִבֵּאתָ — הָרִי שֶׁנִּתְעַבְּדָה בְּהֵן עֲבִירָה בְּשֵׁנֵי עֵדִים. נֶעְבְּדָה בְּהֵן עֲבִירָה עַל פִּי עֵד אֶחָד, אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים מְנִיין? אָמַר רַבִּי שֶׁמְעוֹן: יֶאֱנִי דָן, וּמָה בְּעַל מוֹם — שְׁאִין הַתְּרָאת שְׁנֵי עֵדִים פּוֹסְלָתוֹ מְאָכִילָה, הוֹדְאת עַד אֶחָד — פּוֹסְלָתוֹ מִהֶקְרָבָה, בְּרוֹבֵעַ וְנֶרְבַּע שֶׁהוֹדְאת שְׁנֵי עֵדִים פּוֹסְלָתוֹ מְאָכִילָה, אֵינּוּ דִּין שֶׁהוֹדְאת עַד אֶחָד פּוֹסְלָתוֹ מִהֶקְרָבָה! — תְּלַמּוּד לֹמַר: "מִן הַבְּהֵמָה" — לְהוּצִיא רוֹבֵעַ וְנֶרְבַּע. וְהָא אֲתִיא מְדִינָא! — לֹא אֲתִיא

ועבודה זרה, וציפרי מצורע המשמשים לטהרתו, ועורות לבובין, שניקבו מול לב הבהמה והוציאו דרך שם את לבה בעודה חיה כתקרובת לעבודה זרה, ושיער נזיר שמגלח לטהרתו בתום ימי הנזירות, ופטר חמור, ובשר בחלב, ושור הנסקל, ועגלה ערופה, וחולין שנשחטו בעזרה, ושעיר המשתלח של יום הכיפורים — הרי כל אלו אסורין ואסורין את אלה שהתערבו בהם בכל שהן! ומשיבים: צריכי [צריכות] שתי המשניות הללו להיאמר, דאי אשמעינן התם [שאם היה משמיענו רק שם] במסכת עבודה זרה — הייתי אומר כי משום שהדברים האסורים המנויים במשנה זו הריהם איסורי הנאה, לכן הוא דלא בטלי [שאינם בטלים]. אבל הפסולים המנויים במשנתנו הכא [כאן], שאינם אסורים בהנאה, שהרי הם מותרים באכילה להדיוט — ליבטלי [שיבטלו] בתערובתם. ומן הצד האחר, אי אשמעינן הכא [אם היה משמיענו רק את משנתנו כאן] — הייתי אומר שהטעם שאין האסורים הללו בטלים בתערובתם, משום שהמדובר בהקרבה לגבוה דמאיס [שחאוס] הדבר, אבל לענין הנאתם בידי הדיוט — אימא [אומר] שאיסורי הנאה ליבטלו ברובא [שיבטלו ברוב]. לכן בעבודה זרה קא משמע לן [משמיע לנו] שאף בזה אין הם בטלים, וכל התערובת אסורה.

ג בין הפסולים המנויים במשנתנו מוזכרים הרובע ונרבע. ומכירים: מנלן דאסירי [מנין לנו שאסורין] לגבוה [להקרבה במקדש]? — דתנו רבנן [שכן שנו חכמים] על הכתוב "מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם" (ויקרא א, ב), הביטוי "מן הבהמה" — בא להוציא מכלל המובאים לקרבן את הרובע ואת הנרבע. ויש לדון ברבר, למה לי דרשת כתובים להוראת הלכה זו שהרובע והנרבע פסולים לקרבן, והלא דין [קל וחומר] הוא, וכאופן זה: ומה בעל מום, הקל, שכן לא נתעבדה בה עבירה — בכל זאת הריהו פסול לגבי [אצל] מזבח. רובע ונרבע, החמורים,

שכן נעבדה בהן עבירה — אינו דין שהריהם אסורין לגבי [אצל] מזבח? ופורכים: שור שנעברה בו עבירה של החורש בשור וחמור יוכיח לענין זה, שאף שנתעבדה בו עבירה — ובכל זאת הריהו מותר לגבי [אצל] מזבח. ודוחים: אין להביא ראיה משור זה, שכן מה לאיסור חורש בשור וחמור — הקל, שהרי אין חייבין עליו מיתה, ומשום כך אף אינו נאסר להקרבה, תאמר באיסור רובע ובאיסור נרבע — החמורים, שהרי חייבין עליהם מיתה, ומשום כך אסורים הם להקרבה. ומסכמים: אכן דחיה נכונה היא זו, וטול לך (חזור בך) ממה שהבאתה, מהפירכה על הקל וחומר. ואמנם מקל וחומר מבעל מום יכול להילמד דינם של הרובע והנרבע שפסולים הם להקרבה, ואולם הרי זה נכון רק ברובע או נרבע שנתעבדה בהן עבירה בשני עדים, ודינם למיתה, ואולם הרובע או הנרבע שנעבדה בהן עבירה על פי עד אחד, או על פי הודאת הבעלים, שאין דינם למיתה, מנין לנו שאף הם פסולים להקרבה? לכך באה דרשת הכתוב "מן הבהמה", שאמר ר' שמעון: אני דן (למד בקל וחומר עבודה זרה) ומה בעל מום — הקל, שהרי אין התראת שני עדים פוסלתו מאכילה להדיוט, ובכל זאת הודאת (קביעת) עד אחד (החכם האחד הפוסק שהרי זה מום הפוסל אותו מקרבן) — פוסלתו מהקרבה. ברובע ונרבע שהודאת שני עדים פוסלתו מאכילה — אינו דין שהודאת עד אחד פוסלתו מהקרבה! לכך תלמוד לומר (מלמדנו הכתוב) "מן הבהמה" — להוציא מכלל הכשרים להקרבה את הרובע ונרבע. ותוהים על סוף הדברים: מדוע אמר שלכך מלמדנו הכתוב בררשה זו, והוא אתיא מדינא (והרי הדבר בא, נלמד הדבר מן הדין. מקל וחומר זה שאמר ר' שמעון) ומשיבים: חכמים החולקים על ר' שמעון סוברים כי אף הרובע או הנרבע על פי עד אחד או על פי הודאת הבעלים לא אתיא (אינו בא, נלמד)

אורה ההלכה

עבודה זרה ועבודה זרה ומשמישה (נוה"ה ש"ך) ותקרובתה, אסרים בכל שהוא. שאם נתערב אחד מהם, אפילו באלף — כולן אסורות. כמשנה במסכת עבודה זרה. (רמב"ם ספר מדע הלכות עבודה זרה פ"ז ה"ט. שריע יויד סימן קט).

ציפוי מצורע הציפור השחשחת לטהרת המצורע אסורה בהנאה משעת שחיטתה. כשיטת ר' יוחנן במסכת קדושין. ומאחר והיא בעל חיים, אפילו אם נתערבה בתוך אלף צפורים שחוטות אחרות — אינה בטלה. שכלל הוא שבעלי חיים חשובים הם ואינם בטלים. כמשנה במסכת עבודה זרה. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת צרעת פ"יא ה"ז. ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פט"ז ה"ז).

עורות לבובין עור לבוב (לעבודה זרה) שנתערב בכמה עורות — הכל אסור בהנאה. כמשנה במסכת עבודה זרה. (רמב"ם ספר מדע שם פ"ז ה"ט).

שיער נזיר נזיר שנטמא ויגלח שערו כדיון — שערו אסור בהנאה וטעון קבורה. כמשנה במסכת עבודה זרה. (רמב"ם ספר הפלאה הלכות נזירות פ"ו ה"ד).

פטר חמור פטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. ומאחר והוא בעל חיים, אפילו אם נתערב בתוך אלף חמורים שאינם בכורים — אינו בטל וכולם אסורים בהנאה. שכלל הוא שבעלי חיים חשובים הם ואינם בטלים. כמשנה במסכת עבודה זרה. ולדעת הראב"ד הריהו מוליך את דמי החמור לים המלח ושאר החמורים מותרים בהנאה. (רמב"ם ספר זרעים הלכות בכורים ושאר מתנות כהונה שבבבולין פ"ב ה"ד. ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פט"ז ה"ז).

בשר בחלב כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב רותח, ונפלה אותה חתיכה לתוך חתיכות כשרות אחרות — הריהי אסורת את כולן בכל שהוא. כמשנה במסכת עבודה זרה. (רמב"ם שם ה"ז. שריע יויד צב, א).

שור הנסקל ועגלה ערופה שור הנסקל שנתערב אפילו באלף שוורים, וכן עגלה ערופה שנתערבה אפילו באלף עגלות, מאחר והם בעלי חיים — אינם בטלים, וכולם אסורים בהנאה. שכלל הוא שבעלי חיים חשובים הם ואינם בטלים. כמשנה במסכת עבודה זרה. (רמב"ם שם ה"ז).

וחולין שנשחטו בעזרה חולין שנשחטו בעזרה — אסורים בהנאה מדברי סופרים, ואם נתערבו בבשר שחוט אחר — אסורים אותו בכל שהוא. כמשנה במסכת עבודה זרה. (רמב"ם שם ה"ז).

הודאת עד אחד ושני עדים ברובע ונרבע הרובע והנרבע, אם היו עדים לאותו מעשה — הרי הבהמה או העוף נסקלים, ובשרם אסור בהנאה, וכל שכן שהם אסורים לגבוה. ואולם אם היה שם עד אחד בלבד והבעלים שותקים — הריהם אסורים למזבח ומותרים להדיוט. ואם היה שם עד אחד והבעלים מכחישים אותו — הרי אלו מותרים אף למזבח. כר' שמעון. (רמב"ם ספר עבודה הלכות אסורי מזבח פ"ד ה"ב).

מסורת הש"ס

ו. בייק מ.ב. זבחים מא.א. נדה מא.א. תוי"כ ויקרא א, ב. ילק"ש תורה תלה. תלו.

ז. תוי"כ ויקרא א, ב (בשינוי שם).

גרסות

ועורות לבובין בכתה"י חסרות מילים אלו.

ושעיר המשתלח בכתה"י חסרות מילים אלו. וראה במקבילה ובגר"א שם.

דאיסורי הנאה דלא בטלי בכתה"מ: **דאיסורי הנאה נינהו דלא בטלי ברובא**.

אבל הכא ליבטלי בכתה"מ: **אבל הכא ליבטלי ברובא**.

אימא איסורי הנאה ליבטלו בכתה"י ובשי"מ: **אימא אפילו איסורי הנאה נמי ליבטלי**.

שאין חייבין מיתה בכתה"מ: **שאין חייבין עליו מיתה**.

שאין התראת שני עדים בכתה"מ ועוד, וכן בשי"מ: **שאין הודאת שני עדים** יש בכתה"י: **שאין ידיעת שני עדים**.

הרי שנתעבדה בהן עבירה בשני עדים יש בכתה"י: **הרי שנתעבדה בהן עבירה בשני עדים נעבדה**.

ברובע ונרבע בכתה"מ ועוד: **רובע ונרבע**.

טול לך מה שהבאת יש בכתה"י: **שאל לך מה שהבאת**.

הודאת שני עדים יש בכתה"י: **שידיעת שני עדים**.

הודאת עד אחד יש בכתה"י: **ידיעת עד אחד**.

לשון

הדיוט

מקורה של המלה הוא ביוונית ἰδιώτης (הדיוטיס) שמשמעותה העיקרית — אדם פשוט, שאינו נושא משרה. וכן שימוש המלה בלשון חז"ל להבחין בין אדם סתם (כגון בצירוף כהן הדיוט) ובין מי שנושא משרה מיוחדת.

שכן אמר רב אשי: אין ללמוד דינים של הרובע והנרבע בקל וחומר מבעל מום, משום דאיכא למימר (שיש לומר) על קל וחומר זה כי מעיקרא דינא פירכא [מתחילת, מיסוד הדין, הקל וחומר, יש עליו פירכה], שכן אפשר לומר: מה לבעל מום – שכן מומו ניכר, ומשום כך הריהו פסול להקרב, תאמר ברובע ונרבע

ציפוייהן – אם סיככה עליו שום דבר לאחר שנמנו לה – מותר הציפוי לנצל לנית לעשות ויקועין למונח. דהמורה לא אסרה אלא "גס שניהן" – ולא ציפוייהן. נעבד שציפוייהן אסור – דכמיני: "לא תחמוד כסף וזהב עליהם" וגו'. נעבד שעשאוהו עבודה זרה אינו דין שיהא הוא אסור לגבוה – נהי דלהדיוט לא מיתסר, דאין צעלי חיים אסורין, כדאמנן טעמא

מסורת הש"ס

- א. תוי"כ ויקרא א, ב (בשינוי שם).
- ב. תוי"כ שם.
- ג. עי"ז מהב, מו, א, ילק"ש תורה תתנ. ראה ירושלמי שבת פ"ט ה"א, עי"ז פ"ג ה"ו.
- ד. ב"ק מ, ב, בכורות נא, א, נדה נא, א. תוי"כ ויקרא א, ב, ילק"ש תורה תלו.

גרסות

משום דאיכא למימר	בכתי"מ: משום דאיכא למימר.
מעיקרא דינא פירכא	בכתי"מ חסר משפט זה.
שכן מומו ניכר יש בכתי"מ: שכן מומו בגלוי.	יהא כשר בכתי"מ: יהו כשרין.
שציפויין מותרין יש בכתי"מ: שהן וציפויין מותרין.	מן הבקר להוציא את הנעבד בכתי"מ חסר משפט זה.
הואיל והן מותר	בכתי"מ: הואיל והוא מותר ויש בכתי"מ: הואיל ומותר.
טעמא דמעטיה קרא הא לא מעטיה ברוב כתי"מ: טעמא דרביה קרא הא לא רביה.	לביית גליא בכתי"מ: אי בית גליא ויש בכתי"מ: בית גליא ויש כתי"מ: דבית גליא.
קרינן אותו בכתי"מ: קוריים להן ובשי"מ: קוריים אותו.	בית כריא בכתי"מ: בית כליא וראה בב"ח.
פני המולך בכתי"מ: פני המלך.	התם מענינא דקרא בכתי"מ: התם מענינא דקרא והכא מעיקרא דקרא.
כתיב גבי בהמה בכתי"מ: גבי בהמה כתיב.	מן הצאן להוציא את המוקצה בכתי"מ חסרות מילים אל.

– שאין מומו ניכר, והיה מקום לומר שהואיל ואין מומו ניכר – יהא כשר לגבי מזבח, אף שנעשתה בו עבירה – לכן תלמוד לומר (מלמדנו הכתוב) "מן הבהמה" (ויקרא א, ב) – להוציא רובע ונרבע מכלל הכשרים להקרב.

א עוד נדרש בכרייתא זו הכתוב "מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם": "מן הבקר" – בא להוציא (למעט) את הנעבד מכלל הכשרים להקרב. ויש לדרן ברבר: למה לי דרשת כתוב זה, והלא דין (קל וחומר) הוא המלמדנו כן, ובאופן זה: ומה אתנן זונה ומחיר כלב, הקלים בדינם שהרי ציפויין (תוספת ציפוי לקישוט שעליהם) מותרין למקדש, כגון לעשות מהם ריקועים למזבח, מכל מקום הן עצמם אסורין להקדש. ומעתה, נעבד, החמור בדינו, שהרי ציפוי אסור – אינו דין שהוא עצמו יהיה אסור להקדש. ואין צורך אפוא בלימוד מן הכתוב להשמיענו הלכה זו. או שמה נלמד חילוף (באופן הפוך): ומה אתנן ומחיר החמורים, שהרי הן אסורין להקרב – בכל זאת ציפוייהן מותרין. נעבד הקל בדינו, שהרי הוא מותר להקרב (שלא נאמר בתורה שהוא אסור) – יהא ציפוי מותר להקדש. ואולם אין לומר קל וחומר זה משום שאם כן ביטלת את האמור בתורה: "פסילי אליהם תשרפון באש לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" (דברים ז, כה), שבכלל זה לא רק הפסילים עצמם, אלא אף קישוטיהם ("כסף וזהב עליהם"). ודוחים: אני אקיימנו את האמור "לא תחמוד כסף וזהב עליהם" – שאיסור זה הוא דווקא בציפוי של דבר שאין בו רוח חיים, אבל בציפוי של דבר שיש בו רוח חיים, הואיל והן עצמם מותר להקרב – יכול יהא אף הציפוי שעליו מותר להקדש. לכן תלמוד לומר (מלמדנו

הכתוב) "מן הבקר" – להוציא את הנעבד ואת הציפוי שעליו. ומעתה, כיון שדבר שיש בו רוח חיים הריהו אסור, וגם ציפוי אסור. מתקיף לה [מקשה על כן] **רב חנניא: טעמא** [הטעם] שציפוי הנעבד הריהו אסור, הוא רק משום **דמעטיה קרא** [שמיעטתו התורה] את הנעבד מן הכתוב "מן הבקר". ומכאן נסיק: הא [הר"ן] שאם לא **מעטיה קרא** [מיעטתו התורה] – היה הציפוי מותר? **והכתיב** [והרי נאמר] בעבודה זרה שיש לאבדה מכל וכל, ככתוב: "ונתצתם את מזבחותם וְשִׁפְרָתָם את מצבותם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגרעון ואבדתם את שמם" (שם יב, ג) – ולמדנו מכאן שיש לאבד לא רק את העבודה זרה עצמה אלא אף את כל העשוי לשמם ("ואבדתם את שמם"), ואף ציפוייהם בכלל זה! ומשיבים: הכתוב הוא "ואבדתם את שמם" לא לכך הוא בא, אלא ללמדנו שיש לכנות להם לעבודה זרה שם של גנאי ולא לקרוא להם בשמם המקורי הוא דאָתא [שבא]. וכגון: למקום עבודה זרה ששמו "בית גליא" [בית גל] – קרינן [קוראים אנו] אותו "בית כריא" [בית כלין]. מקום הנקרא "פני המולך" – אנו קוראים "פני כלב", ואת העבודה זרה הנקראת "עין כל" – אנו קוראים "עין קוץ". ושואלים על דרשות הברייתא: למדנו מן הכתוב "מן הבהמה" למעט את הרובע והנרבע, ומן הכתוב "מן הבקר" למעט את הנעבד, ואיפוך אָנא [אני] את דרשות הכתובים, ובאופן זה: "מן הבהמה" – **להוציא את הנעבד, "מן הבקר" – להוציא רובע ונרבע!** ומסכימים: התם [שם] ככתוב "מן הבהמה" דורשים אנו **מענינא דקרא** [מתניינו של הכתוב] העוסק בבהמה, שכן דין הרובע והנרבע **כתיב גבי** [נאמר אצל] **בהמה – ואיש כי יתן שכבתו בבהמה מות יומת** ואת הבהמה תהרגו. ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אותה והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומתו דמיהם כם" (ויקרא כ, טו–טז). ואילו איסור נעבד לעבודה זרה **גבי** [אצל] **בקר כתיב** [נאמר] – "יעשו עגל בחורב וישתחוו למסכה. וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב" (תהלים קו, יט–כ).

אָמַר רב אָשִׁי: מְשׁוּם דְּאִיכָא לְמִימַר – מְעִיקְרָא דְּדִינָא פִּירְכָא, מָה לְבַעַל מוּם – שְׁכֵן מוּמוּ נִיכֵר, תֵּאמַר בְּרֹבְעַ וְנִרְבָּע – שְׁאִין מוּמוּ נִיכֵר. הוּאִיל וְאִין מוּמוּ נִיכֵר, יְהֵא כְּשֵׁר לְגַבֵּי מְזַבְּחָ? תְּלַמּוּד לֹאמַר: "מִן הַבְּהֵמָה" – לְהוֹצִיא רֹבְעַ וְנִרְבָּע.

א "מִן הַבְּקָר" – לְהוֹצִיא אֶת הַנְּעֵבֵד. וְהֵלֵא דִין הוּא: וּמָה אֶתְנָן וּמְחִיר, שְׁצִיפּוּיִין מוֹתְרִין – הֵן אֶסְרִין. נְעֵבֵד, שְׁצִיפּוּיֹו אֶסְרֹר – אֵינּוּ דִין שֶׁהוּא אֶסְרֹר? אוֹ חִילוּף: וּמָה אֶתְנָן וּמְחִיר, שֶׁהֵן אֶסְרִין – צִיפּוּיֵיהֶן מוֹתְרִין. נְעֵבֵד, שְׁמוֹתָר – יְהֵא צִיפּוּיֹו מוֹתְרָ? אִם כֵּן בִּישְׁלָתָ "לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחַתְּ לָךְ"! אֲנִי אֶקְיִימְנּוּ, "לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב" – בְּדָבָר שְׁאִין בוֹ רוּחַ חַיִּים, אֲבָל בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בוֹ רוּחַ חַיִּים, הוּאִיל וְהֵן מוֹתְרָ, יְכוּל יְהֵא צִיפּוּיֹו מוֹתְרָ? – תְּלַמּוּד לֹאמַר: "מִן הַבְּקָר" – לְהוֹצִיא אֶת הַנְּעֵבֵד. מְתַקִּיף לָהּ רַב חֲנַנְיָא: טַעְמָא – דְּמַעְטִיָּה קָרָא, הָא לָא מַעְטִיָּה קָרָא – צִיפּוּיֹו מוֹתְרָ? וְהַכְּתִיב: "וְאֶבְדְּתֶם אֶת שְׁמֵם" – כֹּל הַעֲשׂוּי לְשְׁמֵם! – הֵהוּא – לְכַנּוֹת לָהֶם שֵׁם הוּא דְּאֵתָא: לְ"בֵית גְּלִיָּא" – קְרִינָן אוֹתוֹ "בֵּית פְּרִיָּא", "פְּנֵי הַמּוֹלֵךְ" – פְּנֵי כָלָב, "עֵין כָּל" – "עֵין קוֹץ". – וְאִיפּוֹף אָנָּא: "מִן הַבְּהֵמָה" – לְהוֹצִיא אֶת הַנְּעֵבֵד, "מִן הַבְּקָר" – לְהוֹצִיא רֹבְעַ וְנִרְבָּע! – הֵתֵם מְעַנְיָנָא דְּקָרָא, כְּתִיב גַּבֵּי בְהֵמָה – "וְאִישׁ כִּי יִתֵּן שְׁכָבְתוֹ בַּבְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת", גַּבֵּי בְקָר כְּתִיב – וַיִּמְירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכָל עֵשֶׂב".

ב "מִן הַצֹּאן" – לְהוֹצִיא אֶת הַמּוֹקְצָה. וַיִּמְן הַצֹּאן" – לְהוֹצִיא אֶת הַנוֹגֵחַ. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן:

להדיוט – אינו דין שאסור בבעלי חיים לגבוה? והשתא לא שייך למימר "או חילוף" כדאמר הכא. ובפרק "כל הצלמים" (שם) לא עבד כי האי קל וחומר לאסור אבני הר למזבח. דאמר התם: ומה אתנן דמותר בתלוש להדיוט – אסור במחובר לגבוה, נעבד כו'. או חילוף, ומה אתנן ומחיר שהם אסורין, וציפוייהם מותרים. והוה מצי למעבד האי קל וחומר התם להתיר ציפוי הר אפילו למזבח. או חילוף כו' – ואם תאמר: אמאי לא קאמר כל היכא דאיכא למיעבד לקולא ולחומרא – עבדינן לחומרא, והכי אמר פרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מו, ב); ויש לומר: דגבי בעלי חיים אית לן למיעבד טפי לקולא, דאין לנו לאסור בעלי חיים, כיון דמצי למעבד קל וחומר לקולא.

תוספות

אמר רב אשי משום דאיכא למימר מעיקרא דינא פירכא כו' – ובתורת כהנים קא אמר לה רבי עקיבא להאי פירכא: מה לבעל מום – שכן מומו נגלה. והיינו דקאמר הכא "שכן מומו ניכר". תימה: אמאי לא קאמר אתנן ומחיר יוכיח, דאין מומו ניכר ואסורין למזבח. **ומה** אתנן ומחיר שציפויין מותרין – והוא הדין דהוה מצי למעבד קל וחומר כדאיתא פרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מו, ב): ומה אתנן ומחיר שמוותרים בתלוש להדיוט – אסורים בבעלי חיים לגבוה, נעבד שאסור בתלוש להדיוט – אינו דין שאסור בבעלי חיים לגבוה? והשתא לא שייך למימר "או חילוף" כדאמר הכא. ובפרק "כל הצלמים" (שם) לא עבד כי האי קל וחומר לאסור אבני הר למזבח. דאמר התם: ומה אתנן דמותר בתלוש להדיוט – אסור במחובר לגבוה, נעבד כו'. או חילוף, ומה אתנן ומחיר שהם אסורין, וציפוייהם מותרים. והוה מצי למעבד האי קל וחומר התם להתיר ציפוי הר אפילו למזבח. או חילוף כו' – ואם תאמר: אמאי לא קאמר כל היכא דאיכא למיעבד לקולא ולחומרא – עבדינן לחומרא, והכי אמר פרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מו, ב); ויש לומר: דגבי בעלי חיים אית לן למיעבד טפי לקולא, דאין לנו לאסור בעלי חיים, כיון דמצי למעבד קל וחומר לקולא. **נעבד** שהוא מותר אינו דין שיהא ציפוי מותר – ובפרק "השוחט" (חולין מ, א) אמר התם: דתקרובת דנעבד דבעלי חיים אסור. דאמר: הא – דאמר להר, הא – דאמר לגדא דהר, דתקרובתו אסור. אלמא דמחמירין טפי בתקרובת דבעלי חיים מצפוי. וגבי הר אמר איפכא, דציפוי דהר, דקאמר התם פרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מו, א), דאסור, ותקרובתו – מותר, כדאמר פרק "השוחט" (חולין מ, א): "היא דאמר להר", פירוש: אם שחט לשם הר – תקרובתו מותר. ויש לומר: דהא דאמר התם דציפוי דהר דאסור – היינו הציפוי שהיה עליו בשעת השתחוואה, וכי האי גוונא ציפוי דבעלי חיים נמי אסור. והא דקאמר הכא מותר – היינו בציפוי הבאה לאחר השתחוואה. אי נמי: לפי המסקנא דאמר הכא דציפוי דנעבד אסור – ניחא. **תלמוד** לומר מן הבקר להוציא הנעבד – פירש רש"י: דאסור לגבוה, וכיון דאסור לגבוה – ציפוי אסור אף להדיוט, דקרינא ביה "כסף וזהב עליהם", לשון רש"י. והדין עמו דפירש כן. דאין לומר דלפי האי מיעוטא נמי דציפוי מותר להדיוט, ו"לא תחמוד כסף וזהב עליהם" מוקמינן ליה בשאין בו רוח חיים, אבל בבעלי חיים מותר לגבוה, דמדקפריך בסמוך: טעמא דמעטיה קרא. משמע דפיטיא ליה דאחר דמעטיה קרא, כל ציפוי דנעבד אסור בבעלי חיים, וכן משמע הסוגיא.

ב עוד נדרש בכרייתא על הכתוב "מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם": הביטוי "מן הצאן" בא להוציא את המוקצה (המיועד) לעבודה זרה מכלל הכשרים להקרב, ותוספת וא"ו "ומן הצאן" באה להוציא את השור הנוגח שהרג אדם. **אמר ר' שמעון:**

עיונים

והכתיב ואבדתם את שמם כל העשוי לשמם שאלו אחרונים: הרי בעלי חיים עצמם לא נאסרו בכלל כל העשוי לשמם, (שהרי אין בהם "תפיסת יד אדם" כלומר, שלא נעשו בידי אדם), ומדוע יאסרו ציפוייהם? והשיבו, שאף שאין בעלי החיים בכלל "כל העשוי לשמם", הריהם בכל אופן עבודה זרה (שהרי העובד אותם – נידון בסיף, והם אסורים לגבוה, כשאר עבודה זרה), ומשום כך, הציפוי שעליהם, הוא בכלל "כל העשוי לשמם", לשם עבודה זרה, וראוי הוא איפוא שיאסר (שפ"א).

הוא לכנות להם שם הוא דאָתא בסוגיה בעבודה זרה (מו, א) נלמד הדבר מכמה פסוקים. שכן מן הפסוק "ואבדתם את שמם מן המוקם ההוא" (שם ג) למדים אנו אמנם שיש לכנות שם אחר לאותו מקום של עבודה זרה, ובכך מאבדים את שמה. ואולם אין בפסוק זה כשלעצמו לשלול את האפשרות לתת לאותו מקום שם אחר, שאמנם אינו לשבח אך גם אינו לגנאי. ולשם כך נדרש הפסוק "שקץ תשקצו ותעב תתעבבו כי חרם הוא" (שם ז, כו), לומר שאף יש לכנותו בשם גנאי.

לביית גליא קרינן אותו בית כריא יש בענין זה כמה נוסחות וכמה פירושים. רש"י מסביר (וכן בסוגיה בעבודה זרה) כי "גליא" הוא לשון גובה, כדבר הגלוי לכל. ומחליפים שם זה ל"כליא" – לשון כליון, כליוה. ויש שפירשו: "גליא" – מלשון שמחה, ו"כליא" – לשון כליוה ולגורסה "כריא" פירשו שהוא לשון כריה ופירה, ובמשמעות משפילה כממשמע לביית הכסא. ויש שגרסו "גדיא" (גדי) שמחליפים אותו ל"כריא" – שמונבו חויר. והראשונים דנו בענין שמות המקומות הנקראים על שמם של הנוצרים.

אורה ההלכה
לכנות להם שם צריך לכנות את האלילים (שבארץ ישראל. ש"ך בשם הפרישה) בשם גנאי. כגמרא. (ש"ע י"ד קמו, טו).
להוציא את הנוגח בהמה או עוף שהמיתו את האדם – פסולים להקרב על המזבח. כגמרא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות איסורי מזהב פ"ד ה"א).

